

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 18 grudnia 2015 r.

Adam Bodnar

IV.501.40.2014.JP

Pani
dr Edyta Bielak-Jomaa
Generalny Inspektor Ochrony
Danych Osobowych

Na tle skarg napływających do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznik powziął uzasadnione wątpliwości, czy obowiązujące przepisy prawa z zakresu procedury cywilnej w dostateczny sposób chronią prywatność oraz autonomię informacyjną osób ubiegających się o zwolnienie od kosztów sądowych lub ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

Pismem z 23 października 2014 roku Rzecznik wystąpił w tej sprawie do Ministra Sprawiedliwości. W ocenie Rzecznika, wątpliwe jest w szczególności, czy wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych lub ustanowienie pełnomocnika z urzędu oraz dołączone do nich dokumenty powinny być umieszczane w aktach sprawy i udostępniane na ogólnych zasadach określonych w przepisach ustawy z 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (*tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.*). W załączeniu przesyłam Pani Minister kserokopię wystąpienia Rzecznika z 23 października 2014 roku, ponieważ stanowisko oraz zawarte w nim argumenty pozostają w pełni aktualne.

Minister Sprawiedliwości, w odpowiedzi z 26 listopada 2014 roku (*znak: DPrC-I-072/15/14*) nie podzielił argumentów Rzecznika i wskazał, że opisane przez Rzecznika ograniczenia autonomii informacyjnej oraz prywatności jednostek w ramach wпадkowego postępowania o zwolnienie od kosztów sądowych nie wydają się naruszać unormowań konstytucyjnych. Ponadto, pozostają w zgodzie z przepisami ustawy z 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych (*tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1182 ze zm.*) (dalej: u.o.d.o.). Przede wszystkim, Minister podniósł zgodność

obowiązujących przepisów oraz praktyki ich stosowania z wymogami art. 23 ust. 1 pkt 2 u.o.d.o., zezwalającego na przetwarzanie danych osobowych, gdy jest to niezbędne dla zrealizowania uprawnienia lub spełnienia obowiązku wynikającego z przepisu prawa oraz przepisami art. 27 ust. 2 pkt 2 i 5 tej ustawy, zezwalającymi na przetwarzanie tzw. danych wrażliwych po stworzeniu pełnych gwarancji ochrony tych danych i z uwagi na to, że przetwarzanie danych jest niezbędne do dochodzenia praw przed sądem. W załączeniu przesyłam Pani Minister kserokopię odpowiedzi udzielonej przez Ministra Sprawiedliwości.

Odpowiedź Ministra nie usunęła jednak wątpliwości Rzecznika, ponieważ wydaje się nie uwzględniać specyfiki postępowania w sprawie o zwolnienie od kosztów sądowych i ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

Wskazany wyżej przepis art. 23 ust. 1 pkt 2 u.o.d.o. niewątpliwie zezwala na przetwarzanie danych osobowych przez sąd, ale nie wspomina o udostępnianiu tych danych innym stronom postępowania. Jest to materia regulowana przepisami Kodeksu postępowania cywilnego i Rzecznik nie kwestionuje, ani nie zgłasza wątpliwości co do tego, że strony postępowania powinny mieć pełen dostęp do akt sprawy, której są stroną bądź uczestnikiem.

W przypadku danych zawartych we wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych oraz wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu mamy jednak – zdaniem Rzecznika – do czynienia ze szczególną sytuacją. Przede wszystkim, dane zawarte w tym wniosku najczęściej mają charakter danych wrażliwych oraz dotyczą nie tylko strony postępowania, ale także osób bliskich stronie, które nie biorą udziału w postępowaniu. Nadto, nie wydaje się, by danym osobowym zawartym we wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych stworzone zostały pełne gwarancje ich ochrony. Dostęp do tych danych mają bowiem wszyscy uczestnicy postępowania, bez ograniczeń, pomimo że uzyskanie pełnych informacji np. o sytuacji osobistej przeciwnika procesowego nie ma związku z celową obroną praw, o które toczy się spór co do meritum.

W ocenie Rzecznika, dopuszczalność przetwarzania danych wrażliwych ze względu na niezbędność do dochodzenia praw przed sądem (art. 27 ust. 2 pkt 5 u.o.d.o.) dotyczyć powinna postępowania co do istoty sprawy, a nie postępowań wpadkowych, a w szczególności – zdaniem Rzecznika – nie powinna dotyczyć postępowania, w którym w ogóle nie rozstrzyga się sprawy poddanej pod

rozstrzygnięcie sądu, a jedynie decyduje się o zasadności i ewentualnym zakresie przyznania stronie pomocy państwa ze względu na jej trudną sytuację materialną, uniemożliwiającą ponoszenie kosztów związanych z udziałem w postępowaniu sądowym. W ocenie Rzecznika, prawidłowa wykładnia art. 27 ust. 2 pkt 5 u.o.d.o. powinna uwzględniać różnice istniejące pomiędzy żądaniem rozstrzygnięcia np. sprawy cywilnej w określony sposób (wówczas byłby to niewątpliwie przykład „dochodzenia praw przed sądem”), a wnioskami o zupełnie innym charakterze np. wnioskiem o zwolnienie od kosztów, którego rozstrzygnięcie tworzy określoną sytuację prawną jedynie pomiędzy Skarbem Państwa a wnioskodawcą.

Niezależnie od wątpliwości dotyczących zgodności obecnego stanu i poziomu ochrony danych osobowych zawartych we wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych z przepisami ustawy o ochronie danych osobowych, podkreślić należy także wątpliwości natury konstytucyjnej. W ocenie Rzecznika, trzeba bowiem odpowiedzieć na pytanie, czy stosowanie ogólnych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o dostępie do akt sprawy w odniesieniu do danych zawartych we wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych może dać się pogodzić z zawartą w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP zasadą proporcjonalności. Przede wszystkim wątpliwości budzi to, czy przyjęte rozwiązanie (naruszające autonomię informacyjną strony ubiegającej się o zwolnienie od kosztów) można uznać za konieczne dla ochrony interesu publicznego, któremu naruszenie to ma służyć. Przesłanka konieczności ograniczenia wolności i praw w demokratycznym państwie z jednej strony stawia przed prawodawcą każdorazowo wymóg stwierdzenia rzeczywistej potrzeby dokonania ingerencji w danym stanie faktycznym, z drugiej zaś – winna być rozumiana jako wymóg stosowania środków prawnych skutecznych (rzeczywiście służących realizacji zamierzonych celów), ale tylko tych niezbędnych (chroniących określone wartości w sposób bądź w stopniu nieosiągalnym przy zastosowaniu innych środków) (*por. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 15 lipca 2009 roku, sygn. akt K 64/07*). W przedstawianej Pani Minister sprawie, Rzecznik takiej konieczności nie dostrzega. Nie ulega wątpliwości, że jedynym powodem uzasadniającym szeroki dostęp do danych zawartych we wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych jest możliwość zwrócenia sądowi uwagi na to, że dane zawarte we wniosku mogą być niezgodne z prawdą. W ocenie Rzecznika, powód ten nie jest wystarczający. Po pierwsze, sądowi służą instrumenty, za pomocą których może ustalić, czy dane zawarte we wniosku są prawdziwe, przy czym zarządzenie „stosownego dochodzenia” przez sąd odbywa się

m.in. na podstawie oświadczeń strony przeciwnej, o czym stanowi art. 109 ustawy z 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (*tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1025 ze zm.*) (dalej: u.k.s.c.). Po drugie, zgodnie z art. 110 u.k.s.c. zwolnienie od kosztów może być w każdym czasie cofnięte przez sąd w razie uznania, że okoliczności na podstawie których je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć.

Krytykowane przez Rzecznika unormowanie nie służy też ochronie uzasadnionego interesu prywatnego, tj. ochronie praw przeciwnika procesowego wnioskodawcy ubiegającego się o zwolnienie od kosztów, rozumianego jako zapewnienie „równości broni” uczestników postępowania sądowego. Ewentualny wpływ na pozycję procesową stron – i to faktyczną a nie prawną – może mieć jedynie sam fakt przyznania zwolnienia od kosztów czy ustanowienia pełnomocnika z urzędu. Dla eliminacji nadużyć czy nieprawidłowości wystarczające byłoby, by uczestnicy sporu wiedzieli o przyznaniu pomocy prawnej i na tej podstawie mogliby zgłaszać sądowi swoje zastrzeżenia, o czym stanowią przytoczone wyżej przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Także więc i w tym kontekście pełne, niczym nieograniczone przekazywanie wszystkim uczestnikom sporu sądowego informacji dotyczących osoby i majątku wnioskodawcy oraz osób mu bliskich, nie znajduje wystarczającego uzasadnienia. Co więcej, rozwiązanie takie narusza prawo do prywatności i może prowadzić do nadużyć.

Z tych wszystkich względów, na art. 12 pkt 2 ustawy z 15 lipca 1987 roku o Rzeczniku Praw Obywatelskich (*tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1648 ze zm.*) zwracam się do Pani Minister z prośbą o przeanalizowanie argumentów zawartych w wystąpieniu Rzecznika z 23 października 2014 roku oraz w niniejszym piśmie i zajęcie stanowiska w sprawie.

Z poważaniem,

Podpis na oryginale

Załączniki:

1. Kserokopia wystąpienia Rzecznika z 23 października 2014 roku.
2. Kserokopia odpowiedzi Ministra Sprawiedliwości z 26 listopada 2014 roku.